

14/5

* * *

Det finns inte anledning att svara utförligt på Justitierådet Dennemarks artikel, då han nästan uteslutande upprepar vad han förut sagt eller framhåller synpunkter som alla människor är ense om. Punkterna 1 och 2 kan därför helt förbigås. Vad

punkten 3 beträffar är det ledsamt att behöva slå fast att hr Dennemark vidhåller sin uppfattning att tidsningsmännen "alltför ofta mer eller mindre avskiltigt tillrättaläggat materialet". Om hr Dennemark med "alltför ofta" helt enkelt menar att det någon gång har skett, så kan naturligtvis inte hans uppfattning bestridas. Men det får antas att han har kännedom om det ordinarie språkbruk enligt vilket "alltför ofta" betyder att ett olämpligt förhållande är relativt vanligt. Det generella angrepp mot journalister som med en sådan tolkning ligger i hr Dennemarks påstående är inte bara i och för sig oförsynt, utan stämmer mycket illa med hans säkert ärliga önskan att uttala sig med sträng objektivitet. Vad punkten 4 beträffar är det glädjande att hr Dennemark inte vill förbjuda pressen att ta upp rättsuppgifter i ett mål innan det kommer före vid domstol. Men vad vi menar är självfallet att även de båt i rättsfrågor av denna natur är tillfälliga och många fall värdefulla. Vi anser oss ha handlat riktigt då vi kritiserat vissa av åklagarnas ansvarsyrkanden i Sellingmålet och kommer i en liknande situation att förfara på samma sätt. I fråga om det personliga slutomdömet rörande ledarna den 4 och 5 januari 1958 bör anmärkas att kritiken av rådmän Atle Eriksson och advokat Ragnar Gottfarb inte gällde deras uppträdanden i någon rättsaffär, utan deras uttalanden om Wilhelm Mobergs pjäs. Justitierådet Dennemarks förklaring att denna kritik inte motsvarar god publicistisk sed måste innebära att varje med någon skärpa framförd kritik av anföranden, recensioner eller romaner skulle vara publicistiskt inkorrekt; vad vi gjort är att efter en rätt ingående analys förklara de båda herrarnas omdömen om den Mobergska pjäsen underliga eller befängda. Att hr Dennemark inte tycker om vad vi skrivit kan lämnas därhän. Det omdömliga och anmärkningsvärda är att han kläder sitt missnöje i en språkdräkt av nyndighet och löglighet; det måste förklaras som ett uttryck av professionell deformation, av att han astnat i domarattityden. Hans välnående inlägg i rättsdebatten skulle uteslutande ha varit sympatiskt om det inte hade vanpryts av sådana olater.

Utrikeshistoria och utrikesdebatt

Den 1 april 1944 mottog dåvarande utrikesministern Christian Günther som tack för sina insatser under kriget en penninggåva för bekostande av "ett verk angående Sveriges yttre politiska historia under nyare tid". Arbetet igångsattes inom kort; hr Günther sade sig vänta att "verket skulle ta en tid av omkring tre år". Sedan dess har fjorton år gått, sju band har utkommit, men stora delar av arbetet är ännu inte fullbordade eller i varje fall inte publicerade (1560—1648, 1844—1872, 1919—1939). Det är en försening som vida överskrider den som man normalt måste räkna med i sådana sammanhang. Denna försening är dock inte den mest väsentliga bristen i utgivningsarbetets bedrivande. Verket har med alla sina förtjänster inte blivit vad man vid starten tänkte sig. Det är ett för alla intresserade välkänt förhållande, även om det sällan berörs i recensionerna.

Sant är att de förhoppningar man fäste vid arbetet var högst överdrivna. Vid mottagandet av gåvan uttalade hr Günther att arbetet borde bli "en för hela folket intressant och nyttig läsning, som kunde bidra till att sprida kännedom om vår utrikespolitiks förutsättningar och fördjupa den utrikespolitiska debatten i vårt land". Så har, mildt talat, inte blivit fallet; skrifterna har haft en begränsad spridning, "folket" — även om man därmed menar några procent bildade och bildningsförmögna — har inte läst dem, och den stimulans de har givit den utrikespolitiska debatten, förvisso i behov av upphetsande injektioner, har varit minimal. Redaktionskommitténs dunkla tanke att verket skulle "bidra att klarlägga huvudfåran i den svenska utrikespolitiken" har, hur man vill fatta den, inte genom dessa publikationer blivit realiserad. Av allmän utrikespolitisk analys och problematik finns inte mycket i detta samlingsverk

och från den synpunkten framstår det i huvudsak som förfelat.

Till stor del beror detta på planläggningen. Varje författare har fått ett tidsavsnitt, som han skall svara för genom en översiktlig framställning. Dessa framställningar har — därom torde lekmannen och specialisten vara ense — genomgående blivit förträffliga: klara, sakliga och kunniga sammanfattningar, särskilt när det gäller senare tid byggda på ett omfattande studium av förut obrukade källor. Men det är naturligt att i sådana översikter de allmänna problemen blir behandlade blott i ringa utsträckning och merendels blott i förbigående. Ingen har fått dem på sin lott, ingen är ansvarig för dem. Härtill kommer att varje författare med ett begränsat utrymme till förfogande för utredning av ett begränsat skede blir rädd för att genom mer generell syftande analys gå utanför ramen och förlora dyrbara sidor för resonemang som inte anknyter direkt till "ämnet". Särkerligen har de framstående forskare som här varit sysselsatta kommit på en hel del under arbetets gång, men läsaren får inte veta mycket om det. Han lär sig många fakta, men han får sällan några synpunkter.

Vad är det då frågan om, vilka allmänna problem är det som avses? För några år sedan tog vi i Dagens Nyheter upp denna sak (16 och 17 februari 1953) och lämnade en rad exempel på vad som avsågs. För dagen skall vi stanna vid några få punkter.

Professor Landberg skriver i sin redogörelse för tiden 1648—1697 att man vid förhandlingar och konflikter "på ett eller annat invant sätt (framställd) sin hållning som naturligt uttryck för en folkrättsposition..." men att det "i grundsten" gällde en "öppen maktkamp för berörda intres-

sen..." Arkivrådet Jägersklövd skriver i sin karaktäristik av Gustav III att denne hade "en utpräglad känsla för landets ära och välgång..." Med dessa exempel från skilda tider och sammanhang avser vi att peka på ett centralt allmänt problem. Från vilka utgångspunkter handlade man, vilka motiv var de avgörande och vilka var de konventionellt korrekta, vad menades med "intressen" eller med "landets ära och välgång". I infet av de sju banden finns, såvitt vi kunnat se, något försök till analys av sådana frågor. I vad mån var religiösa, nationella, dynastiska, folkrättsliga och andra synpunkter avgörande för inställningen och handlandet? Menades med landets intresse att monarken skulle få större prestige eller att riket skulle bli större genom förvärv av nya områden eller att folket i gemen skulle få det bättre ställt? Naturligtvis är enkla och entydiga svar omöjliga; vad vi avser är en belysning av motivläget. Det allmänna intrycket är att en väldig förskjutning ägt rum från prestige- och maktsynpunkter till vad man kan kalla allmänna välfärdssynpunkter, men inte ens denna utveckling avspeglas i kommentarer och resonemang i skrifterna. Inte heller görs försök att skildra det andliga klimat, i form av värderingar och föreställningar, som ger skilda tider deras prägel och blir bakgrunden för den enskildes tänkande och handlande.

Med detta sammanhänger att relationerna mellan inrikespolitik och utrikespolitik är så sparsamt berörda. Utrikespolitiken ses i regel som ett område för sig, inte som en sida av en allmän politisk attityd.

Likaså beaktas föga propaganda och opinioner; det är en annan sida av begränsningen.

Naturligtvis finns undantag från vad vi här framhåvt som regel. Professor Roséns skuldning av propagandaverksamheten under Karl XII är rolig och instruktiv. Ett annat exempel är professor Lindbergs utförliga och ytterst givande framställning av ekonomisk och kulturell orientering under Oscar II; här har ett stort källmaterial funnits att utnyttja, och det är att hoppas att andra forskare går vidare på den inslagna vägen.

Hur skall de brister som här antytts kunna repareras? Man frågar sig om det inte vore möjligt att sammanföra författarna till diskussioner, som kunde ligga till grund för en skrift ägnad just de allmänna problemen, med jämförelser och utvecklingslinjer i centrum. Kostnaden för en sådan sak skulle vara obetydlig i förhållande till utgifterna för hela verket, och på detta sätt skulle man vinna åtminstone något av vad hr Günther ställde i utsikt vid arbetets påbörjande. Författarna borde härvid eggas att något slå sig lösa, att spekulera någon liten smula i stället för att ängsligt stanna inom säkerhetsmarginalen; några extravaganser behöver man inte vara rädd för — eller kan man inte hoppas på — av så solida forskare.

Självfallet borde vara att verket utsträcktes att omfatta andra världskriget och åtminstone efterkrigsperiodens första år. Om det, som avsikten var, hade avslutats år 1947 — och stannat vid 1939 — borde det kunna avslutas 1960 och stanna vid låt oss säga debatterna om nordiskt förbund och Atlantpakt 1948—1949.

18/5

delser" och att jag skulle ha påstått "att det är Kristi lära som är skuld till de kristnas talrika missgrepp och brott". Något sådant har jag varken skrivit eller menat. Vad vi anser vara brott och försyndelser har många gånger begåtts under åberopande av Kristi lära, men detta innebär naturligtvis inte att denna lära skulle vara orsaken till dessa brott och försyndelser. Det är uppenbart att läran kan tolkas på olika sätt och att den kan användas som utgångspunkt eller garanti för mycket skilda värderingar. Att påstå att läran vore orsaken till allt ont som de kristna gjort vore lika meningslöst som att förklara att muhammedanismen eller buddismen eller ateismen var skulden till det onda som skett och sker exempelvis i Egypten, Kina, Japan och Ryssland. Vad jag velat reagera mot är försöken att hävda att Kristi lära skulle vara det enda eller huvudsakliga ursprunget till vad fröken Vallquist kallar "vårt västerländska humanitära arv", och jag har i slutraderna på min artikel sökt göra min mening så klar som möjligt genom satsen: "de (de kristna) borde förstå att andra krafter än religionen har varit verksamma, att en och samma religion kan tjäna som vapen för de mest skilda åskådningar och att kristendomen inte har något monopol på godheten". Denna avgörande fråga har fröken Vallquist inte tagit upp, och hennes uttalande drabbar alltså inte mitt resonemang.

HERBERT TINGSTEN

*
Såvitt jag förstår beror fröken Vallquists uttalanden i den mån de innebär kritik av min replik till redaktör Arvid Svärd på rent missförstånd. Hon skriver att jag blankt vägrar "att frikänna kristendomen från de kristnas försyn-